

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Kandidatexamensarbete, 15 hp

Möten i det offentliga rummet

– om utformningen av offentliga rum och dess betydelse för social interaktion

Anna Lyth

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp
Landskapsarkitektprogrammet 2012-05-23

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Anna Lyth

Titel (sve): Möten i det offentliga rummet – om utformningen av offentliga rum och dess betydelse för social interaktion

Titel (eng): Encounters in public space– the design of public space and it's meaning regarding social interaction

Nyckelord: Jan Gehl, möten, mötesplats, social interaktion, utformning, offentlig miljö,

Handledare (SLU/extern): Måns Norlin, Område Landskapsplanering, SLU Alnarp

Examinator (SLU/extern): Maria Kylin, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2012

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Sammandrag

Målet med denna uppsats är att utifrån Jan Gehls begreppsvärld diskutera relationen mellan rummets utformning och social interaktion. Platser där olika människor kan mötas och dela upplevelser i den offentliga miljön är viktiga för att underbygga ett tolerant, väl integrerat samhälle. Men hur skapar man dessa väl fungerande mötesplatser? Kan man planera för sociala möten i staden och vilken roll spelar den fysiska utformningen för att människor ska mötas?

Jan Gehl har i över 50 år forskat kring hur man skapar attraktiva utomhusmiljöer som bidrar till en levande stad. Hans konsultfirma i Köpenhamn, Gehl Architects, är anlita av städer i de flesta världsdelar och vad gäller utvecklandet av socialt hållbara städer kan Gehl närmast betraktas som ett fenomen. Målet med uppsatsen är att diskutera relationen mellan gestaltningen av uterum i staden och den sociala interaktionen i uterummet utifrån Jan Gehls teorier. För att få en vidare förståelse för Gehls begreppsvärld tar uppsatsen också upp andra teorier som kan härledas från denna. Metoden för uppsatsen är en kvalitativ studie främst baserad på litteraturstudier. Uppsatsen består också av en intervju med Birgitte Bundesen Svarre, medarbetar på Gehl Architects. Intervjun är ett komplement och en kommentar till den teori som går att finna i litteraturen.

Jan Gehl menar att den viktigaste skalan att utgå ifrån när man planerar städer är den mänskliga. En planerare bör först och främst fokusera på livet mellan husen, sedan rummet och sist byggnaderna. Gehl menar att det är på detta sätt man skapar socialt hållbara städer. Hans principer om den socialt hållbara staden utgår bland annat från teorier om hur människor interagerar samt vilka typer av sociala kontakter människor inleder med varandra i den offentliga miljön. Gehl har en evolutionistisk approach och betonar vikten av att förstå människokroppen och sinnenas möjligheter och begränsningar för att kunna utveckla och dimensionera människovänliga stadsrum.

Gehl menar att kvaliteten på utomhusmiljön påverkar den sociala interaktionen. Förbättrar man kvaliteten ger man också goda förutsättningar för att människor ska vilja vistas i den offentliga miljön, vilket i sin tur också ökar möjligheten till social interaktion. Gehls resonemang bygger på att utifrån teorier om hur människan fungerar, både fysiskt och socialt, utforma stadens offentliga miljöer på ett sätt som stödjer social interaktion.

Abstract

The goal of this paper is to discuss the relationship between the design of the room and social interaction according to Jan Gehl's conceptual world. In order to build a tolerant, well-integrated society, the existence of places where different people meet and share experiences in the public environment is of great importance. But how does one create these well-functioning places for people to meet? Can one plan for socializing in the city environment and to what extent does physical design affect the opportunities of social encounters?

Jan Gehl has in over 50 years made research on how to create attractive outdoor environments that contribute to a vibrant city. His consulting firm in Copenhagen, Gehl Architects, is hired by cities in most continents and when it comes to developing socially sustainable cities, Gehl can almost be regarded as a phenomenon. The goal of this paper is to discuss the relationship between the design of outdoor spaces in the city and the social interaction according to Jan Gehl's theories. The paper also addresses other theories in order to get a deeper understanding of Gehl's conceptions. The method of this paper is a qualitative study primarily based on literature reviews, but the paper also contains an interview with Birgitte Bundesen Svarre, an employee of Gehl Architects. The interview is a supplement and a commentary on the theory that can be found in the literature.

According to Jan Gehl the human scale is the most important scale to consider in city planning. Gehl argues that the right way to create socially sustainable cities is to focus mainly on the life between the buildings, then the room and finally the buildings in itself. His principles on the socially sustainable city are based on theories of how people interact and what types of social contacts people initiate with each other in public spaces. Gehl has an evolutionary approach and emphasizes the importance of understanding the human body and senses in order to develop and design people-friendly urban spaces.

Gehl argues that the quality of the outdoor environment affects whether people want to stay in it and for how long. If the quality of the outdoor space is improved, better conditions are given for people to stay outside which also leads to increased opportunities for social interaction. Gehl's reasoning is based on theories about how humans function both physically and socially, in order to design the city's public spaces in a way that supports social interaction.

Förord

Mitt intresse för möten och social interaktion startade under ett projekt i Landskrona. I projektet arbetade jag tillsammans med några andra elever med att skapa en modell för utvecklandet av mötesplatser. När projektet i Landskrona var avslutat blev det viktigt för mig att vidare försöka förstå hur man kan skapa väl fungerande mötesplatser i staden och på vilket sätt den fysiska utformningen påverkar social interaktion.

Jag vill tacka Birgitte Bundesen Svarre för att hon trots kort varsel ställde upp på en intervju. Jag vill också tacka Jan Gehl som trots ett fullspäckat schema tog sig tid att förmedla kontakter till medarbetare på Gehl Architects. Sist men inte minst vill jag tacka min handledare, Måns Norlin, för goda råd, peppande ord och intressanta diskussioner.

Malmö, 2012-05-23,
Anna Lyth

Innehållsförteckning

Sammandrag.....	
Abstract	
Förord.....	
1. Inledning.....	8
Bakgrund/Problembeskrivning	8
Frågeställningar	9
Mål och Syfte	9
Material och Metod	9
Litteraturstudie	9
Intervju	9
Avgränsningar	10
Begreppsförklaring	10
Disposition	11
2. Livet i staden	12
En levande stad - förutsättning för social interaktion	12
Viljan att vistas utomhus	12
Kvaliteten av utomhusmiljön	12
Trygghet	13
3. Social interaktion	14
Att se, höra och samtala	14
Vikten av att höra och se andra människor	15
Avstånd och sinnen - de rumsliga dimensionernas påverkan på social interaktion	15
Människans sinnen	15
Sociala avstånd	16
4. Utformning för en levande stad	18

Den mänskliga skalan	18
Förutsättningar för aktiviteter i rörelse	18
Förutsättningar för stillastående aktiviteter – att stå och sitta	18
Förutsättningar för möten - att kunna se, höra och prata	19
En god och säker plats att vistas på	19
5. Intervju med Gehl Architects	21
6. Avslutande diskussion och reflektion.....	24
Sammanfattande diskussion.....	24
Livet i staden.....	24
Social interaktion.....	24
Utformning för en levande stad	26
Intervju med Gehl Architects.....	26
Slutsats och reflektion	27
Framtida forskning.....	28
Referenser	29
Muntliga källor	29
Elektroniska källor/Internet.....	29
Tryckta källor	29

1. Inledning

Bakgrund/Problembeskrivning

Mitt intresse för social integration tog sin början under projekt 3. Vi arbetade då med fysisk förtätning av Landskrona, en stad som är socioekonomiskt och etniskt segregerad. Landskapsarkitekten Torbjörn Andersson menar i en intervju i tidningen Movium att en tät bebyggelse inte nödvändigtvis medför en social täthet (Movium Bulletin, nr 3, 2009, online). I projektarbetet, som var ett grupparbete, valde vår grupp att ta ett socialt angreppssätt och ställde oss just frågan hur man jämsides den fysiska förtätningen också kan förtäta socialt.

Vi tog del av olika teorier hämtade från Jan Gehl, hur man förbättrar offentliga miljöer, och Carina Listerborn (Listerborn, 2000), hur man skapar trygga utemiljöer. Vi ville skapa en modell för utvecklandet av mötesplatser i Landskrona. Vi upplevde dock att det var svårt att omsätta teori till fysisk gestaltning då ämnen som social integration och möten är svåra att angripa som planerare. De sociala aspekterna inom stadsplanering har en ickefysisk karaktär och kräver ofta ett tvärvetenskapligt angreppssätt. Min uppfattning är samtidigt att planerare som yrkesgrupp är ovana att behandla sociala frågor.

Staden har historiskt sett fungerat som en mötesplats för människor. I staden har man samlats för att handla, demonstrera och utbyta åsikter. Ändrade sociala förhållanden i västvärlden med ett ökat antal singelhushåll har gjort att behovet av offentliga sociala platser också ökat (Gehl, 2010, s. 27). Men går det att planera för sociala möten i staden? Till vilken grad kan jag som planerare och landskapsarkitekt påverka den sociala interaktionen i samhället? För att kunna svara på dessa frågor bör man först förstå hur den fysiska utformningen i staden påverkar människors interaktion. Hur ser relationen mellan utformningen av rummet och social interaktion ut? På vilket sätt har social interaktion med rummets utformning att göra? Kan man svara på det, kanske man i rollen som planerare och landskapsarkitekt också kan förstå hur man skapar mötesplatser i staden.

Den danska arkitekten och stadsplaneraren Jan Gehl har sedan 50 år tillbaka forskat på hur man kan förbättra miljön för människor som rör sig och vistas i staden. Med sin forskning och teorier kring offentliga miljöer har Gehl haft ett stort inflytande på stadsplanerare och är idag närmast ett fenomen i sammanhanget. Städer som Malmö och Köpenhamn använder Gehls analysmetoder i utvecklandet av stadsdelar (Malmö Stad, 2004, online). Tittar man på Gehl Architects hemsida ser man att städer i de flesta världsdelar anlitar kontoret, som bland annat genomfört projekt i både London, Sidney, New York, Melbourne och i Chongqing m.m. (Gehl Architects, 2012, online).

Jan Gehl har ett socialt perspektiv på hur utomhusmiljöer bör utformas för att skapa en livfullare stad. I hans böcker betonas vikten av den mänskliga skalan och rummet mellan byggnaderna i stadsplaneringen. Hur skapar man livliga miljöer mellan byggnader i staden? Hur får man människor att vistas på gator och torg? Det är frågor som Gehl försöker besvara. På en fråga i tidningen Arkitekten om man genom att förändra arkitekturen också kan förändra den sociala strukturen svarar Helle Soholt, medarbetare på Gehl Architects: ”- Ja vi tror ju på det. Vi är ett kontor som analyserar människors användning av offentliga platser och vi menar att det finns en mycket tät koppling mellan det sätt vi ritar våra städer och människors liv. Det finns ett samband mellan liv och form.” (Arkitekten, nr 3, 2012, online)

Jan Gehls sociala perspektiv samt inflytande över dagens stadsplanering som nämnts ovan har gjort att jag särskilt intresserat mig för hans forskning och arbetsmetoder. Jag har valt att främst

utgå ifrån två böcker skrivna av Jan Gehl: *Life Between Buildings* samt *Cities for People*. För att få en vidare förståelse för Gehls teorier har jag också valt att utgå ifrån andra författare som Gehl hänvisar till i sina texter.

Ett exempel på dessa är Jane Jacobs. Hon var journalist och författare till boken *The Life and Death of Great American Cities*, en källa som Gehl själv använder sig av när han vill förklara stadsplaneringens betydelse för livet i staden samt för att förklara sina egna stadsplaneringsideal. Erving Goffmans var sociolog och har bland annat skrivit boken *Behavior in Public Places* som Gehl refererar till. I boken behandlar Goffman mänskligt beteende i det offentliga rummet, och beskriver bl.a. olika sätt människor interagerar. Edward T. Hall var antropolog och har skrivit boken *The Hidden Dimensions*. I den beskrivs människans territoriella behov och preferenser rörande avstånd i det fysiska rummet. Mycket av Halls resonemang ligger till grund för hur Gehl resonerar kring människans fysiska förutsättningar samt skalan och sinnenas betydelse för hur människan tar rummet i anspråk.

Frågeställningar

Huvudfrågeställning: *På vilket sätt har social interaktion med platsens utformning att göra?*

Avgränsad till: *Hur ser relationen ut mellan utformningen av stadens offentliga rum och social interaktion utifrån Jan Gehls teorier?*

Mål och Syfte

Målet är att diskutera relationen mellan gestaltningen av uterum i staden och den sociala interaktionen i uterummet utifrån Jan Gehls begreppsvärld och andra teorier som kan härledas från denna. Syftet är att få en större förståelse för hur människor interagerar med varandra i den offentliga miljön, samt att få en förståelse för huruvida gestaltningen av en plats spelar roll för möten. Syftet är också att öka kunskapsunderlaget för hur jag som planerare och landskapsarkitekt kan påverka interaktionen mellan människor i utformningen av platser i staden.

Material och Metod

Litteraturstudie

För att besvara frågeställningen har jag valt att göra en kvalitativ studie främst baserad på litteraturstudier. Jag har utgått ifrån litteratur Jan Gehl skrivit i ämnet. För att få en vidare förståelse av Gehls begreppsvärld och analysmetoder har jag också tagit del av annan forskning och teorier som Gehl själv refererar till i sina texter. För att förstå Gehls inflytande över dagens stadsplanering samt för att kunna ta reda på var Gehl Architects verkar idag, har jag också använt mig av en del elektroniska källor.

Intervju

Intervjun ska först och främst ses som en kommentar och komplement till den teori som går att finna i litteraturen. Intervjun är av kvalitativ karaktär och i det semistrukturerade formatet (Lieberg, muntligen, 2012-04-03). Med detta menas att mina frågor är färdigformulerade innan intervjun och utformade i förväg på ett sätt att intervjupersonen fick tolka och svara fritt. Till det semistrukturerade formatet kan följdfrågor tillkomma samt utrymme ges till att be personen som intervjuas att utveckla sina svar och berätta mer (Lieberg, muntligen, 2012-04-03). Eftersom syftet med intervjun var att beröra frågeställningen utifrån intervjupersonens erfarenhet och yrkesroll var den öppna svarsformen viktig. Jag valde att intervju en medarbetare på Gehl Architects för att personen i egenskap av medarbetare till Jan Gehl skulle kunna ge en

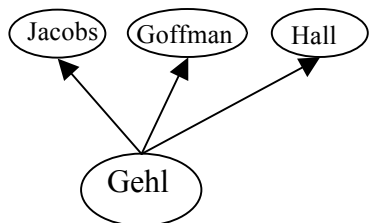
kompletterande syn på relationen mellan rummet och social interaktion samt ge kommentarer kring frågor som uppstått under arbetet med litteraturstudien. Att intervjun just föll på Birgitte Bundesen Svarre beror på att Jan Gehl själv rekommenderade henne. Birgitte är specialiserad på urbana miljöer, och arbetar med att ta fram modeller med syfte att applicera Gehls principer på. Hon arbetar också med material till Gehls kommande bok som ska presentera verktyg för att skapa levande städer utifrån den mänskliga skalan. Fråga 6 i intervjun passades över till en annan medarbetare på Gehl Architects, Kristian Villadsen. Eftersom han har erfarenhet av att ha varit inblandad i flera projekt i mångkulturella områden, ansågs han av Birgitte vara bäst lämpad för att besvara frågan.

Avgränsningar

Jag har valt att avgränsa mig till att besvara min frågeställning utifrån Jan Gehls begreppsvärld. Gehl pratar om 'cityscale', 'sitescale' och 'peoples scale'. Han menar själv att det är den sistnämnda skalan som är den viktigaste skalan att arbeta med (Gehl, 2010, s.195). Min uppsats kommer främst att beröra den mindre skalan, rummet och dess påverkan på social interaktion mellan människor eftersom det är i den mindre skalan möten uppstår.

Uppsatsen utgår från begreppet social interaktion och inte social integration. Som beskrivits ovan i inledningen är min uppfattning att för att påverka den sociala integrationen krävs tvärvetenskapliga åtgärder i olika skalor. Det hade blivit svårt att diskutera social integration och fortfarande stanna kvar i den mindre skalan som denna uppsats gör. Det blev därför naturligt att avgränsa uppsatsen till att diskutera möten i rummet och arkitekturens påverkan på social interaktion.

Jag har valt att främst utgå från två böcker skrivna av Jan Gehl: *Life Between Buildings*, som först publicerades 1971 och är den första boken Jan Gehl publicerar sin forskning i, samt *Cities for People*, som är Gehl senaste publicerade bok från 2010 och är en sammanfattning av 50 års forskning. Då jag har varit intresserad av den rumsliga utformningen i förhållande till social interaktion i mer generella termer och inte i ett specifikt projekt är det främst dessa böcker som varit mest intressanta i besvarandet av min frågeställning.

För att få en djupare förståelse av Gehls begreppsvärld, har jag också valt att härleda Gehls teorier till andra teorier. Jag har då valt att avgränsa mig till teorier Gehl själv refererar till. Av de teorier Gehl refererar till har jag sedan valt de författare och teorier som är mest relevanta i besvarandet av min frågeställning.

Begreppsförklaring

Social interaktion, ofta förenklat till bara interaktion, är när människor interagerar med andra människor (Levin och Trost, 1996, s. 82). Min definition av begreppet innefattar alla former av kontakter med andra människor och är närmast identisk med förklaringen i nationalencyklopedin. Där står det att interaktion betyder: ”samverkan, samspel; process där grupper eller individer genom sitt handlande ömsesidigt påverkar varandra. Påverkan kan förmedlas via språk, gester, symboler etc.” (NE, interaktion, online). Goffmans definition av interaktion definieras som

”individernas ömsesidiga inflytande på varandras handlingar och sätt att fungera när de befinner sig i varandras omedelbara fysiska närvaro” (Goffman, 2010, s. 23).

Disposition

Resultatet av litteraturstudien har delats in i fyra olika kapitel. Det första kapitlet heter *Livet i staden* och tar upp behovet av människors utomhusvistelse för att staden ska uppfattas som levande. I det andra kapitlet, *Social interaktion*, belyses hur människor interagerar med varandra i den offentliga miljön, vilka former av kontakter som uppstår mellan människor i dessa rum. I det tredje kapitlet som döpts till *Utformning av rummet för en levande stad*, beskrivs hur rummet bör utformas för att skapa vistelsevänliga utemiljöer i staden. Slutligen i det sista kapitlet med rubriken *Intervju med Gehl Architects*, ligger intervjun som är ett komplement till litteraturstudien. Den består av frågor och svar och ska dels ses som ett förtydligande av de teorier som finns i litteraturen, dels också ge svar på frågor som litteraturstudien inte kunnat besvara.

2. Livet i staden

Att människor vistas ut i den offentliga miljön är av stor vikt för att människor ska ges möjlighet till att mötas. Detta kapitel diskuterar vikten av att stadens offentliga rum är befolkade, samt vilka faktorer det är som påverkar huruvida människor vill vistas i den offentliga miljön.

En levande stad - förutsättning för social interaktion

”This book is an attack on current city planning and rebuilding.” (Jacobs, 2000, s. 13). Så inleder journalisten och författaren Jane Jacob sin bok *The Life and Death of Great American Cities*, som av vissa anses vara en klassiker inom området stadsplanering. Gehl uppmärksammar Jacobs i boken *Cities for People* och menar att hon var den första som förordade ett skifte i stadsplaneringen efter modernismens intåg (Gehl, 2010 s. 3). Jacobs var kritisk mot det rådande planeringsideal och modernismens principer om funktionsseparering där man separerade funktioner som bostad och arbete, affärer och institutioner, gående och bilister. Hon menade att överallt där modernismens principer implementerats, där dog också stadslivet ut. Problemet med den modernistiska stadsplaneringen låg också i hur man löser problem genom att bygga nytt och modernt och att man då missar de sociala aspekterna, hur områden fungerar socialt eller hur hög trivselfaktorn är (Jacobs, 2000, s. 13- 35).

Gehl menar att en stadsplanerare främst bör utgå ifrån det sociala livet mellan husen, sedan rummet mellan husen och slutligen lägga fokus på byggnaderna. Detta är enda sättet att kunna bjuda in människor till att använda stadens rum (Gehl, 2010. s. 198) Även Gehl är därför kritisk till modernismen stadsbyggnadsprinciper som han menar tillämpas än idag på många håll. Modernismen avfärdade vikten av ett fungerande stadsrum och fokuserade istället på individuella byggnader. Om man skulle be en grupp stadsplanerare att radikalt reducera livet mellan husen, skulle det inte finnas ett bättre sätt än att tillämpa modernismens principer (Gehl, 2010 s. 4). Gehl menar att den dominerande roll biltrafiken givits av dessa planeringsprinciper, har lett till att andra trafikanter som cyklister och fotgängare trängts undan. Livet på gatan och sociala möten börjar med de gående. Han menar att om man förbättrar villkoren för biltrafik ökar man biltrafiken. Förbättrar man däremot villkoren för gående ökar man inte bara de gående utan livet i staden (Gehl, 2010, s. 19). Av Gehls resonemang tycker jag mig därför kunna dra slutsatsen att man genom planering i staden kan prioritera det stadslivet man vill ha.

Viljan att vistas utomhus

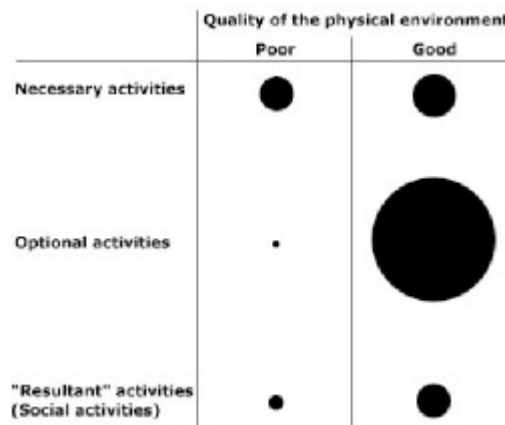
Kvaliteten av utomhusmiljön

För att staden ska få liv och sociala kontakter ska uppstå mellan människor krävs att människor faktiskt vill och uppmuntras till att vistas och uppehålla sig utomhus. Gehl delar in utomhusaktiviteter i tre typer: de nödvändiga, de valbara och de sociala (Gehl, 2001, s 11). De nödvändiga aktiviteterna är de som är mer eller mindre obligatoriska som t.ex. att vänta på bussen eller gå till arbetet, att shoppa eller att göra ärenden. De är de aktiviteter som utförs varje dag hela året, relativt oberoende av fysiska förhållanden och den fysiska exteriören. De valbara aktiviteterna, menar Gehl, är däremot starkt beroende av den yttre miljön. De är de aktiviteter som endast sker om tiden och den yttre miljön gör det möjligt. Kategorin innefattar aktiviteter som att ta en promenad, att stå eller sitta och bara njuta av livet eller att sola.

De sociala aktiviteterna är de aktiviteter som är beroende av närvaron av andra människor i det offentliga rummet. Exempel på sociala aktiviteter kan vara hälsningar och konversationer, barns

lek, kollektiva aktiviteter men också som enligt Gehl är den mest vittspridda sociala aktiviteten - passiva kontakter som att höra och se andra människor (Gehl, 2001, s. 14). Gehl menar vidare att denna kategori aktiviteter också kan ses som resultatet av de två andra kategorierna. Med detta menas att om man stöttar de nödvändiga och valbara aktiviteterna genom att förbättra den offentliga utemiljön, ökar också människors vilja att vistas i denna. Att människor vistas på samma plats ökar i sin tur möjligheten för social interaktion mellan människor.

Bilden visar den grafiska framställningen av relationen mellan kvaliteten i utomhusmiljön och förekomsten av utomhusaktiviteter. När kvaliteten av utomhusmiljöer är god, ökar de valbara aktiviteterna. I samband med att de valbara aktiviteterna ökar, ökar också möjligheten för att sociala aktiviteter ska uppstå. (Gehl, 2001, s.13)

Trygghet

Jacobs menar att en livfull stad också bidrar till en tryggare stad. Hon menar att det inte är fler poliser på gatorna som gör att staden känns tryggare utan det är miljön och människorna som vistas där. Ju fler ögon på gatan desto tryggare blir staden att vistas i (Jacobs, 2000, s. 44- 45). För att få människor att vistas utomhus måste stadens gator vara utrustade på det viset att de kan hantera närvaron av främlingar samtidigt som den erbjuder trygghet till de boende i området. Att människor vistas ute på gatorna kan i sig vara en attraktion. Den rådande uppfattningen bland planerare om att människor i staden söker sig till lugna, folktomma platser kan inte vara mer missvisande menar Jacobs. "(...) the sight of people attracts still other people." (Jacobs, 2000, s. 47).

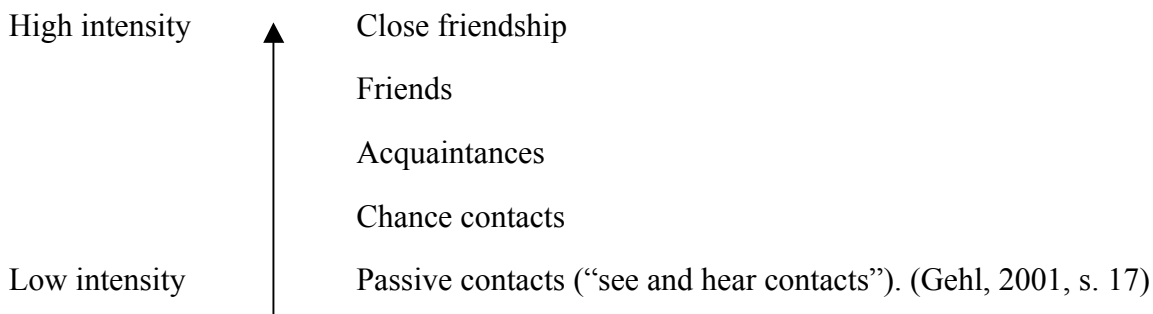
Även Gehl menar att människor söker sig till platser där saker och ting händer och till närvaron av andra (Gehl, 2010, s. 25). Han poängterar också att närvaron av andra människor i sin tur också signalerar att en plats är bra och säker att vistas på. Trygghet och liv i staden är på så vis två sidor av samma mynt. En livlig stad skapar trygghet och trygghet ger förutsättning för en livlig stad. Gehl menar vidare att en livligare stad blir en högre värderad stad vilket resulterar i en säkrare och tryggare stad. Ju mer tid människor spenderar ute i stadens offentliga miljöer ju fler anknytningar skapas till platser i staden. Utemiljön blir på så sätt viktigare för människor att hålla ett öga på och blir då följaktligen också tryggare (Gehl, 2010, s. 98- 99). Mot bakgrund av vad som redovisats i detta kapitel kan man ur Gehls resonemang således urskilja två viktiga faktorer som påverkar hur vistelsevänligt stadsrummet är; utformningen av rummet och trygghet.

3. Social interaktion

För att förstå hur utformningen av rummet påverkar social interaktion enligt Gehl, är det först viktigt att förstå på vilka sätt människor interagerar med varandra i den offentliga utomhusmiljön. Detta kapitel tar upp olika former av social interaktion. Kapitlet tar också upp hur de mänskliga sinnenas möjligheter och begränsningar i förhållande till rummet, påverkar den sociala interaktionen.

Att se, höra och samtala

I boken *Life Between Buildings* ger Jan Gehl sin syn på social interaktion och menar att det finns olika grader av kontakt mellan människor (Gehl, 2001, s. 17). Allt ifrån lågintensiva, passiva kontakter där människor ser och hör andra människor, till mer intensiva kontakter som t.ex. samtal mellan människor och slutligen de högintensiva kontakterna som bl.a. innefattar umgänge med nära vänner. De passiva kontakterna är enligt Gehl i allra högsta grad sociala och betonar att de måste ses som en del av hela skalan av sociala kontakter, allt ifrån kontakter som inte är speciellt engagerande till mer komplexa kontakter som kräver en djupare emotionell involvering. Han gör således följande uppdelning:

En liknande uppdelning av den sociala interaktionen mellan människor återfinns i Erving Goffmans teorier om social interaktion i boken *Behaviour in Public Spaces*. I boken utvecklar Goffman ett ramverk för att öka förståelsen för beteenden på offentliga och halvoffentliga platser. En del av ramverket är att förstå de sätt människor interagerar på. Goffman föreslår att mänsklig interaktion studeras utifrån distinktionen ofokuserad/fokuserad – där fokuserad står för interaktion som består av att minst två människor samarbetar för att hålla en fokusering och uppstår när det sker en ömsesidig aktivitet mellan människor (Goffmann, 1963, s. 83). Ett exempel på detta är när människor talar och lyssnar till varandra.

Den ofokuserade interaktionen, är av stor vikt i det sociala livet och uppstår mellan människor utan att de behöver samtala med varandra. Då räcker det med att kroppen kommunicerar och skickar ut signaler genom kläder, smink eller andra former av attribut för att förmedla den bild av sig själv som man vill att mottagaren ska få. (Goffmann, 1963, s. 33)

Jacobs gör också hon en liknande indelning när hon beskriver hur det på en levande gata finns både användare och betraktare. Betraktaren är den som iakttar andra människor och aktiviteter som försiggår. Den som använder gatan tar en mer aktiv roll och drar sig inte för att ingripa oavsett om hon ser en vilse främling eller någon som far illa (Jacobs, 2000, s. 47- 48). Ur läsningen kan man följaktligen i både Gehls, Goffmans och Jacobs resonemang urskilja två sociala roller som existerar sida vid sida i stadsmiljön; en aktiv, handlande och en passiv,

betraktande. Oavsett vilket grad av social kontakt som inleds mellan människor, uppstår interaktion således bara av att människor befinner sig i andra människors närhet, av att människor ser och hör andra människor.

Vikten av att höra och se andra människor

De passiva se och höra- kontakterna kan i jämförelse med de mer intensiva kontakterna verka intetsägande och mindre värdefulla. Gehl menar dock att de passiva kontakterna både har ett värde i sig själva som en form av social interaktion, men också som en ingång till mer komplexa kontakter mellan människor. Om möjligheter ges till att mötas, se och höra andra människor, öppnas i sin tur också möjligheter till:

- kontakter på en mer anspråkslös nivå
- en möjlig ingång till andra typer av kontakter
- en möjlighet att upprätthålla redan etablerade kontakter
- en källa till information om världen utanför
- samt inspirerande och stimulerande upplevelser. (Gehl, 2001, s. 17)

Gehl menar att om det inte finns något liv mellan husen, saknas också de passiva kontakterna. Saknas de passiva kontakterna blir gränsen mellan isolation och kontakt skarpare. Människor blir då antingen ensamma eller så ingår de i mer intensiva kontakter med varandra. Däremellan upphör andra former av kontakter t.ex. möjligheten till att vara med andra människor på ett avslappnat och anspråkslöst sätt utan att nödvändigtvis vara med en specifik person (Gehl, 2001, s. 19). Liksom Gehl betonar vikten av de passiva kontakterna och att bara vistas i andra människors närhet menar också Goffman att man blir en del av det sociala livet bara genom att befinna sig på en plats med andra människor (Goffman, 1963, s. 20). Även Jacobs betonar vikten av de mest anspråkslösa kontakterna och menar att de kontakter människor får av varandra i sitt vardagliga liv på gatan och i det övriga offentliga rummet, betydelselösa som de verkar, i själva verket utgör en viktig faktor varifrån ett rikt stadsliv gror från (Jacobs, 2000, s. 83).

Avstånd och sinnen - de rumsliga dimensionernas påverkan på social interaktion

Människans sinnen

Gehl argumenterar för ett evolutionistiskt synsätt och menar att människans mobilitet och sinnen utgör en biologisk grund till hur människor förhåller sig till varandra och till den miljö de befinner sig i (Gehl, 2010, s. 33). Människokroppens möjligheter och begränsningar, sinnen och perception är således nödvändiga att förstå i relationen till hur människan förhåller sig till rummet. Gåendets hastighet på 5km/h, samt viktiga sociala aktiviteter som att höra och se andra människor är därför väsentliga utgångspunkter att ta hänsyn till i utformningen av stadens utomhusmiljöer. Men för att kunna göra detta måste man först förstå hur människans sinnen fungerar (Gehl, 2001 s.65).

Gehl utgår ifrån antropologen Edward T. Hall och boken *The Hidden Dimension*. I boken gör Hall en indelning av vad han menar är de viktigaste sinnen och beskriver deras koppling till mänsklig interaktion och människans upplevelser av omvärlden. Hall delar upp sinnen i två kategorier. De distanserade receptorerna innefattar ögon, öron och näsa. Den andra kategorin innefattar de direkta receptoren, hud, membran och muskler (Hall, 1966, s. 41). De direkta

receptorerna kan ge människans upplevelse av rummet en ny dimension. I de japanska trädgårdarna har man exempelvis en lång tradition av att utforma rummet utifrån de direkta receptorerna för att skänka taktila och kinestetiska (som avser förmåga att uppfatta rörelse och läge för olika kroppsdelar, förmedlad genom musklerna (NE, kinestetisk, online, 120424)) upplevelser till besökaren (Hall, 1966, s. 51-52). De direkta receptorerna är de sinnen som uppfattar objekt på avstånd. T.ex. kan människan uppfatta lukt på ett avstånd av 2-3 meter. Upp till 7 meter kan örat fungera effektivt utan några större problem. På ett avstånd av 100 meter kan en människa hålla en envägskonversation, dock i en långsammare hastighet än vid 7 meter. Bortom detta avstånd försämras örats möjligheter att uppfatta ljud markant. Ögat har däremot inte samma begränsningar som örat vad gäller avstånd. Ett öga kan fokusera på ett objekt långt bortom örats uppfattningsförmåga (Hall, 1966, s. 42-43).

Gehl menar att det sociala synfältet, alltså det avstånd där människan uppfattar andra människor, ligger mellan 0- 100 meter. Vid 100- 70 meter kan man urskilja en persons kön, ålder och vad personen gör. Vid 70- 50 meter känner man igen andra människor och vid 25 meter kan ögat urskilja ansiktsuttryck och subtilare kroppsspråk. Dessa avstånd är enligt Gehl viktiga, speciellt med syftet att möjliggöra för människor att se andra människor (Gehl, 2001, s. 67)

Sociala avstånd

Vid nästan alla sociala kontakter görs ett mycket medvetet val av fysiska avstånd gentemot andra människor. Avstånd används för att reglera intimiteten och intensiteten i olika sociala situationer samt att kontrollera början och slutet för individuella konversationer (Gehl, 2001, s. 69). Kommunikation mellan människor kräver tillräckligt mycket utrymme för att en människa ska kunna manövrera mellan sociala och personliga avstånd, för att undvika obekväma situationer. Samtidigt får inte det personliga utrymmet bli för stort. Gehl menar att dagens planerare ofta överdimensionerar de gemensamma ytorna i staden, som istället för livfulla och trivsamma, blir glesa och utan liv. Täthet och lagom rumsliga dimensioner är två av flera viktiga nyckelord modern stadsplanerare bör använda (Gehl, 2010, s. 67).

Hall särskiljer på fyra olika sociala avstånd som han kallar intimt, personligt, socialt och publikt avstånd (Hall, 1966, s. 117). Det intima avståndet är mellan 0- 0,45m långt och är det avstånd då människans sinnen omiskänligt känner närvaron av en annan människa. Hall menar vidare att användningen av det intima avståndet i offentliga miljöer inte alltid anses vara anständigt av vuxna människor. Barn har eventuellt lättare att acceptera detta avstånd i den sociala interaktionen. Hall understryker dock att det som i en kultur upplevs som ett intimt avstånd, i en annan kultur kan upplevas som ett socialt avstånd. Då kan kontakten med andra människors kroppar i stället vara en del av den sociala interaktionen (Hall, 1966, s. 118- 119). Det personliga avståndet kan man enligt Hall se som en beskyddande sfär eller bubbla som människor upprätthåller gentemot varandra. Att hålla någon på en armlängds avstånd är ett sätt att uttrycka detta avstånd som är mellan 0,45- 1,3 m. På detta avstånd kan man fortfarande hålla om eller fatta tag om varandra. Personliga intressen och antaganden diskuteras ofta över detta avstånd och synen blir inte lika ansträngd som i det intima avståndet (Hall, 1966, s. 120). Det sociala avståndet är 1,3- 3,75m. På detta avstånd visas inga intima visuella detaljer i ansiktet, röstläget ligger på en normal nivå och det är ingen risk att man råkar ut för någon fysisk beröring. Det sociala avståndet menar Hall, är ett vanligt avstånd mellan kolleger på jobbet eller mellan människor som deltar i mer vardagliga sociala sammankomster. Det publika avståndet är över

3,75 m och väl utanför cirkeln av delaktighet och interaktion (Hall, 1966, s. 123). På detta avstånd sker ofta envägskommunikationer mellan människor, ex undervisning i större sällskap.

När Gehl summerar sina egna och Halls observationer kring förhållandet mellan sinnen, kommunikation och avstånd drar han slutsatsen att lite händer mellan avståndet 100-25 meter. Efter 25 meter intensifieras kommunikationen och detaljrikedomen dramatiskt. På ett avstånd mellan 7-0 meter kan däremot alla sinnen användas och alla detaljer upplevas (Gehl 2010, s. 35). En normal konversation sker dock på ett avstånd mellan 1-3 meter och är ett avstånd som inger detaljer i interaktionen för verkligt meningsfull mänsklig kontakt (Gehl, 2001, s. 69).

Varför är då en förståelse för människans förhållande till olika avstånd viktig? Gehl menar att kunskapen om de sociala avstånden hjälper oss med möblering och dimensioneringen av utomhusmiljöer för att främja livet i staden (Gehl, 2010, s. 49- 50). Hall menar att man kan utläsa en hel del ur människors territorialitet och val av avstånd till andra människor. Han menar att liksom fåglar och däggdjur har olika territorier som de ockuperar för att hålla distansen till varandra, har också människan olika sätt att hålla avstånd till varandra. Det specifika avståndet som en människa valt beror på relationen mellan de människor som interagerar med varandra, hur de känner och vad de gör (Hall, 1966, s. 128). Med en ökande population och växande städer som följd är det viktigt att ha människors behov av olika avstånd till varandra i åtanke. Hall menar vidare att om man tar människors behov av olika avstånd till varandra i beaktande i designen av platser, kommer arkitekturen spela en ny roll för hur människor interagerar med varandra. "If you see the human being surrounded by a series of invisible bubbles which have measurable dimensions, architecture can be seen in a new light." (Hall, 1966, s. 129). Ur Halls resonemang kan man därmed utläsa att utformningen av platser påverkar hur människor interagerar. Människans behov av olika avstånd beroende på social situation måste stödjas av arkitekturen för att skapa goda förutsättningar för olika sociala kontakter mellan människor.

4. Utformning för en levande stad

Den livliga staden behöver generellt sett ett varierat och komplext stadsliv där aktiviteter av social och rekreativ karaktär blandas med mer nödvändiga aktiviteter och utrymme för fotgängare (Gehl, 2010, s. 63). Hur många människor som vistas ute samt tiden de spenderar är direkt avgörande för om en stad är levande eller inte (Gehl, 2010, s. 67). För att de valbara och sociala aktiviteterna ska ha en chans och möjlighet att utföras krävs en omsorg om kvaliteten av utomhusmiljön. På vilket sätt kan man då genom utformningen av rummet påverka om och hur länge människor uppehåller sig i miljöer utomhus för att på så sätt skapa förutsättningar för social interaktion enligt Jan Gehl?

Den mänskliga skalan

För människor som går eller vistas i staden är de stora dragen eller ens placeringen av byggnader inte särskilt intressanta menar Gehl. Det är istället det som sker i ögonhöjd som är det viktiga eftersom det är det synfältet som de flesta människor upplever. Den offentliga miljön bör därför utformas utifrån människans skala (Gehl, 2010, s. 195). Han menar vidare att det viktigaste i utformningen av städer är att möjlighet ges till de vanligaste mänskliga aktiviteterna som att gå, stå, sitta, lyssna och tala. Dessa aktiviteter är sprungna ur människokroppens fysiska möjligheter och begränsningar och utformningen av platser påverkar huruvida människor kan ta sig för dessa aktiviteter eller inte (Gehl, 2010, s. 118).

Förutsättningar för aktiviteter i rörelse

Att se över trafiken till förmån för cyklisterna och fotgängarna främjar livet i staden, menar Gehl. En långsammare rörelse i staden till fots eller till cykel bidrar till att människor kommer att vistas och uppehålla sig längre i den offentliga miljön. En högre densitet av människor gör fler människor synliga i det sociala synfältet och utemiljön upplevs som mer livfull (Gehl, 2010, s. 71). Gatorna bör också vara utformade på ett sådant sätt att det finns rikligt med manövreringsutrymme för fotgängare och cyklisterna. Samtidigt bör gatan vara avståndsmässigt effektiv och smal nog för att erbjuda tillräckligt mycket detaljer för människor att titta på för att göra sträckan så intressant som möjligt (Gehl, 2001, s. 135).

Förutsättningar för stillastående aktiviteter – att stå och sitta

Att människor från en rörelse genom staden, en rörelseaktivitet av mer nödvändig karaktär, stannar upp och stannar kvar på en plats beror på vilka aktiviteter det finns att göra på platsen, menar Gehl. Platsen måste erbjuda rekreation och vad som nämnts tidigare, nämligen valbara aktiviteter. För att dessa aktiviteter ska ske krävs en utformning som inbjuder till dem. Platsen måste således erbjuda ytor att sitta på och luta sig mot. Gehl menar vidare att det är kantzonen, utrymmet mellan byggnaden och stadsrummet som erbjuder det största utbudet av sitt- och ståplatser t.ex. i form av bänkar, caféstolar, fasadväggar eller pelare att luta sig emot (Gehl, 2010, s. 134). Kantzonen är viktig därför att det är härifrån människor har bäst uppsyn över rummet och vilka andra människor som befinner sig där. Att befinna sig i denna zon ger därför en känsla av komfort, organisering och trygghet. Gehl skriver att ”city space without edges provides poor conditions for staying”, och menar att rum utan väl utformade kanter ger dåliga förutsättningar att uppehålla sig i (Gehl, 2010, s. 137).

Förutom att kantzonen bör erbjuda sitt- och ståplatser är också dess estetiska utformning av betydelse för hur attraktiv den är att vistas i. Där kantzonen också kompletteras av en god detaljutformning av fasaden finns också de platser som är de mest attraktiva platserna att vistas på (Gehl, 2010, s. 139).

Förutsättningar för möten - att kunna se, höra och prata

För att skapa möjligheter till möten i den offentliga miljön bör man utforma denna så att goda möjligheter ges till de sociala aktiviteterna att se, höra och samtala (Gehl, 2010, s. 148). Livet i staden som människan upplever det i rörelse till fots, handlar om vad som sker i det sociala synfältet på ca 100meter. Att se stadsliv och andra människor är en stor attraktion för många och de spatiala avstånden bör därför ligga inom gränsen för det sociala synfältet (Gehl, 2010, s. 71). Han menar att samtidigt som det är viktigt att kunna se livet som händer i det offentliga rummet, är det också viktigt att ha en bra visuell kontakt med det som händer innanför byggnaderna. Transparenta fasader med stora skyltfönster ger en god visuell kontakt mellan människor innanför och utanför byggnaden och är viktigt för upplevelsen av ett rikt stadsliv. Det som händer innanför byggnaderna, t.ex. i en affär eller på ett café bli då en del av stadslivet (Gehl, 2010, s. 149).

Stadsrum där möjlighet ges till att mötas, höra och samtala med varandra är idag enligt Gehl mer ovanliga. Höra och samtala är aktiviteter som i många städer fått stå tillbaka då ljudnivån från biltrafiken ökat. Ljudnivån för att kunna föra ett normalt samtal bör ligga på max 60 decibel. Varje ökning med 8 decibel uppfattar örat som en fördubbling av ljudnivån. 68 decibel uppfattas alltså som en fördubbling av ljudnivå jämfört med 60 decibel. (Gehl, 2010, s. 151- 153)

Stadsrummets möblemang är inte bara viktigt för att människor ska uppehålla i sig i det offentliga rummet. Det är också viktigt för att möten och samtal ska äga rum. Placeringen av sittplatser är viktigt för att möjliggöra för samtal mellan människor. T.ex. fungerar en enkel rad med bänkar som bra utgångspunkter för att se människor, men de fungerar sämre för samtal mellan människor i en grupp. Bänkar kan då istället placeras i grupper i vad Gehl kallar ”talkscapes”. Placeringen av möbler bör också göras på ett sådant sätt så att människor själva kan välja vilket socialt avstånd (intimt, personligt eller publikt) de vill ha till andra människor. Mobila möbler kan då vara en lösning och ge denna möjlighet. (Gehl, 2010, s. 155)

En god och säker plats att vistas på

Som nämnts ovan tar de valbara och sociala aktiviteterna endast plats om den yttre miljön inbjuder till dem och om miljön är trevlig att vistas i. Som också nämnts ovan anser Gehl att trygghet är en viktig faktor som påverkar om människors vilja att vistas i den offentliga miljön. Gehl menar att en vistelsevänlig miljö därför måste erbjuda skydd; dels från väder och vind, dels också från kriminalitet och fordonstrafik. (Gehl, 2001, s. 173)

Skydd ifrån dålig väderlek bör en vistelsevänlig plats erbjuda. Gehl menar dock att vilken sorts väderlek människor behöver skyddas ifrån beror på var i världen hon befinner sig. I södra Europa är det ofta skuggiga lägen människor efterfrågar medan det i vårt klimat i norra Europa snarare efterfrågas goda platser i soliga lägen, men också i skydd mot blåst och regn. Gehl betonar att skydd mot fordonstrafik är viktigt för att människor ska känna sig fria att röra sig ute i stadsrummet. I varje given situation människor befinner sig i stadens offentliga rum är det upplevelsen av osäkerhet och risktagande som spelar den avgörande rollen för hur människor väljer att röra sig i stadens offentliga rum, menar han. Om hastigheten sänks på gator där istället fotgängare och cyklister får en mer dominerande roll, erbjuder platser också ett bättre skydd för människor. (Gehl, 2001, s. 175- 177)

Gehl anser att trygghet och skydd mot kriminalitet är viktigt och menar liksom Jacobs att trygghet har att göra med stadsrummets aktivitetsnivå. Jacobs menar ett sätt att skapa trygghet i den offentliga miljön är att få flera olika funktioner att fungera sida vid sida. Ju fler olika

användningsområden en plats kan upplåta, desto fler människor kommer att vistas där. Platsen upplevs då tryggare och människor vågar interagera. Om en plats erbjuder olika funktioner och målpunkter, kan den också locka ut människor på olika tider på dygnet vilket också leder till att platsen upplevs som trygg och säker. (Jacobs, 2000, s. 158- 164)

5. Intervju med Gehl Architects

För att få kompletterande kommentarer till litteraturstudien, består detta femte kapitel av en intervju gjord med Birgitte Bundesen Svarre, medarbetare på Gehl Architect. Svarre är specialiserad på urbana miljöer och arbetar med att ta fram modeller för att kunna applicera Gehls principer på. Hon arbetar också med material till Gehls kommande bok som ska presentera verktyg för att skapa levande städer. Fråga 6 ställdes till arkitekten Kristian Villadsen, en annan medarbetare på Gehl Architects som bl.a. har arbetat med ett projekt i Rosengård i Malmö och är ansvarig för olika projekt i Kina. Frågorna är formade utifrån min frågeställning och ska ses som en kommentar och komplement till den teorin som går att finna i litteraturen.

1. Hur ser relationen ut mellan utformning av utomhusrum och social interaktion?

Birgitte menar att man kan skapa publika platser som inte stöttar social interaktion. Att få igång det sociala livet på platser är svårt, men hon menar att det har att göra med skala, trygghet och att människor vill vistas där. En plats ska inte kännas som ett "wasteland". Platsen kan då visserligen fungera som en bra transit plats eftersom man då troligtvis bara vill ge sig av därifrån. Vill man däremot att människor ska ingå någon form av social interaktion bör man utforma platser utifrån en mänsklig skala. Social interaktion behöver nödvändigtvis inte betyda att människor pratar med varandra, den största sociala aktiviteten är när människor ser och hör andra människor. Hon menar att människor gillar att se och höra andra människor. Samtidigt finns det andra faktorer som spelar roll för den sociala interaktionen, som kulturella, finansiella och sociala faktorer. Men det man som planerare kan göra är att skapa de bästa förutsättningarna. Hon menar att vad kontoret jobbar med i sina projekt är att skapa städer som fungerar för alla. Där mötesplatser är viktiga, men också en stödjande infrastruktur, där man kan ta sig till och från arbete och affärer utan bil, samt inom rimliga avstånd. Rörligheten i staden gäller även för barn och äldre som inte är lika mobila som de flesta människor är.

2. Kan man som planerare påverka på vilket sätt människor socialiserar, vilken grad av sociala kontakter människor tar med varandra genom utformningen av rummet?

Birgitte säger att det är en fråga som handlar om hur mycket man kan planera. Det har också att göra med livet. Och livet är till stor del något vi inte kan kontrollera, menar hon. Vi kan försöka göra vårt bästa, för att vi vet ganska mycket. Vi vill ha levande platser med överlappande funktioner så att olika människor får möjlighet att vistas på samma ställe, menar hon. Som i Malmö som har ett område med skateboardåkare som ligger intill ett bibliotek, där olika grupper måste vistas på samma yta. Hon menar att liv genererar mer liv. Man kan programmera till viss del, men man måste hålla ytor öppna och flexibla, och inte tro att man kan planera allt. "Masterplan is over".

Hon ger också ett exempel från New York, där man inte trodde sig kunna skapa en "master plan". Där har man arbetat med temporära projekt för att ta reda på hur människor interagerar och använder platser för att sedan förhålla sig till det. Man anpassar då utformningen till hur människor faktiskt vill använda platsen. Det är ett sätt att närma sig social interaktion och skapa möten. På detta sätt blir också projekt lokalt förankrade och inte endast uttänkta vid ett skrivbord.

3. Vad gäller sociala utomhusaktiviteter är min uppfattning att Gehl utelämnar vilka sociala aktiviteter som är viktiga att kunna utföra i rummet, förutom att bara vistas bland andra människor. När man designar en utomhusmiljö, hur viktigt är det att man tar hänsyn till vilka aktiviteter människor vill göra i rummet/utomhusmiljön?

Birgitte menar att Jans arbete sedan *Life Between Buildings*, förhåller sig till generella principer som idag är mycket applicerbara. Specifika events eller aktiviteter är visserligen viktiga och bör finnas med i projekt man arbetar med. Man kan planera för olika events för att skapa pulserande platser för att få uppmärksamhet, vilket oftast fungerar ett tag. T.ex. kan hälsa och hälsosamma städer vara ett ledord i ett projekt, och man kan då skapa ett event som stöder detta. Gehl Architects arbetar visst med events i individuella projekt. Men det viktiga och väsentliga är att skapa ett långsiktigt hållbart ramverk för det vardagliga livet. De är detta de generella principerna handlar om, menar hon.

4. Är det möjligt eller ens önskvärt att som planerare styra över hur människor använder den offentliga miljön?

Hon menar att deras mål är att få människor att använda det offentliga rummet, utifrån det ramverket Gehl har skapat. Gehl Architects har t.ex. arbetat i Sverige med områden runt stationer. I Sverige är det vanligt att städer har utvecklandet av stationsnära läge på sina agendor. De ser stationerna som viktiga områden i ett regionalt perspektiv, hur de fungerar som noder och mötesplatser. På frågan huruvida livet på dessa platser ska styras över, är Birgitte positivt inställd. Hon menar att man måste styra i viss mån för att inte de starkaste dominerande elementen i samhället ska ta över, som t.ex. tung trafik, eller att utvecklingen går mot "sprawling". Man måste styra i viss mån för att prioritera det stadsliv man vill ha, och istället samla funktioner i samhället för att skapa de urbana liv man vill åt, speciellt i dagens kontext då vi i staden har mer utrymme per person, både när det kommer till boende- och utomhusmiljön än vad vi någonsin tidigare haft, menar hon.

5. När man generellt sett förhåller sig till vilka människor man designar utomhusmiljöer för, som jag upplever att Gehl gör, utelämnar man inte grupper av människor med speciella behov, som exempelvis barn, gamla och funktionshindrade?

Hon menar att deras mål är att skapa städer för människor, och vi är alla människor. Alla människor är alltså inkluderade i den bemärkelsen. Människor går, om man inte sitter i rullstol d.v.s., i 5km/h. Överallt i världen är detsamma, säger hon. En prioritet och en utmaning för Svarre och hennes kolleger menar hon, är att skapa städer för alla människor, för alla användargrupper. Hon menar att kontoret försöker förhålla sig till dessa användargrupper i arbetet med olika projekt med hjälp av workshops. Huvudpoängen är att tänka människor, men att i de enskilda projekten i större grad ta hänsyn till behoven av olika användargrupper, menar hon.

6. Till vilken grad bör man ta hänsyn till etnisk bakgrund eller kulturella skillnader hos människor i designen av utomhusmiljöer?

Det är en svår fråga, menar Kristian. En sak är att arbeta i en annan kultur. Gehl Architects har t.ex. arbetat i mellanöstern där kvinnor inte är accepterade att vistas i det offentliga rummet. Kristian och medarbetare upptäckte då att om de skapade offentliga platser i närheten av marknadsplatser där kvinnor och barn tilläts vistas, så blev det också mer accepterat att även för kvinnor vistas på de mer allmänna platserna. Arbetar däremot kontoret i en skandinavisk kontext så måste man först konstatera att alla kulturer skiljer sig åt och att detta bara går att förstå till viss del, menar han. Kristian understryker dock och hänvisar till Gehl, att det finns saker som är allmängiltigt mänskliga, som att människor gillar att vistas i solen, i alla fall i vårt klimat. I ett projekt i Rosengård t.ex. frågade kontoret människor om de som bodde där ville hjälpa till att

arbete fram ett program för hur stadsdelen bör utvecklas, idéer till aktiviteter, var ska det finnas aktiviteter osv. En sak som kom upp var att människor från Balkan- regionen tyckte mycket om att dansa, vilket ledde till att en dansscen planerades i området, en idé som Kristian säger sig inte initierat på egen hand. Han menar dock att de flesta önskemål som programmet ledde fram till överlappade varandra och var gemensamma för många människor. Han menar att det viktiga är att skapa platser där människor väljer att vistas på tillsammans, på grund av kvaliteten av utomhusmiljön, oberoende av vilken kulturell bakgrund människor har. Han understryker igen att det finns mer som är gemensamt mellan människor än som skiljer oss åt.

7. När Gehls första bok publicerades på 70- talet blev den först inte vidare väl mottagen. Idag används hans principer i många städer runt om i världen. Varför tror du att Jan Gehls arbete idag får så mycket uppmärksamhet?

Birgitte svarar att det handlar om dagens politiska agenda och att principerna överrensstämmer väl med hur man uppfattar att människorna bör behandlas i staden, samt vilka principer vi ska bygga våra städer på. Det var inte bara Gehl som i slutet av 60 talet sa ifrån och ifrågasatte det rådande stadsbyggnadsidealet, menar hon. Många ifrågasatte att den mänskliga skalan var frånvarande, att det inte fanns variation, ingenting att uppleva; var är livet? Så var det speciellt i projekt i förorterna. Gehls böcker har visserligen varit accepterade i en akademisk kontext och har varit med som obligatorisk kurslitteratur på många utbildningar sedan 70 talet. Birgitte menar dock att det stora intresset för Gehl först kom på 80- talet då städer började konkurrera allt mer med varandra. Städer ville hitta ett sätt att skapa liv i den offentliga miljön för att bli mer attraktiva, och naturligtvis för att få in mer skatter, menar hon. Städerna började tänka allt mer i dessa banor och man ville ha data över hur läget såg ut i just deras stad. Gehl blev då involverad i många projekt. Idag är dessa frågor mer en självklarhet, menar hon.

6. Avslutande diskussion och reflektion

Sammanfattande diskussion

Jag har i mitt arbete med uppsatsen försökt att förstå relationen mellan rummets utformning i staden och social interaktion. På vilket sätt har social interaktion med rummets utformning att göra? Jag har velat få en förståelse för om de arkitektoniska förutsättningarna påverkar det sociala livet i staden. Jag har valt att inrikta mig på Jan Gehls teorier samt andra teorier som går att härleda till dessa för att få en vidare förståelse.

Livet i staden

I det första kapitlet av resultatdelen behandlas de faktorer som enligt Gehl påverkar huruvida människor vill vistas ute i den offentliga miljön. I kapitlet belyses också i vilken grad kvaliteten av utomhusmiljön påverkar vilka utomhusaktiviteter människor tar sig för. Gehl ger här exempel på tre olika kategorier av utomhusaktiviteter; de nödvändiga, de valbara och de sociala. De olika kategorierna aktiviteter ställer också olika krav på den fysiska miljön. T.ex. sker de nödvändiga aktiviteterna relativt oberoende av den fysiska utformningen medan de valbara aktiviteterna ställer stora krav på den fysiska utformningen. De sociala utomhusaktiviteterna involverar all social interaktion mellan människor. Dessa aktiviteter är i sin tur starkt beroende av att människor vill vistas utomhus i närvaro av andra människor. Genom att dela upp aktiviteterna på det sättet ger Gehl en förståelse för vilka aktiviteter det är som driver människan till att vistas utomhus.

En annan viktig faktor som påverkar om människor vill vistas ute i närvaron av andra människor är enligt Jacobs trygghet. Jacobs menar att trygghet bidrar till en levande stad där människor vågar vistas ute bland främlingar. Samtidigt bidrar en levande stad med många människor som syns ute i den offentliga miljön också till en tryggare stad. Hon skriver att ju fler ögon det finns på gatan desto tryggare blir den. Även Gehl poängterar att närvaron av andra människor signalerar att en plats är bra och säker att vistas på. Sammanfattar man författarnas resonemang, beror människors vilja att vistas i den offentliga miljön dels på kvaliteten av den fysiska utformning, dels också på hur trygg den offentliga miljön upplevs.

Gehl går i litteraturen inte in på huruvida kunskapen om vilka aktiviteter människor faktiskt vill ta sig an, hur människor vill handla i stadens offentliga rum, kan påverka människor att vilja vistas i den offentliga miljön. I intervjun med Birgitte Bundesen Svarre framgår att Gehls arbete medvetet förhåller sig till generella principer kring hur människor använder stadens offentliga rum. Hon menar att events eller specifika aktiviteter visserligen är viktiga och bör till viss del finnas med i utformningen av stadens rum. Hon understryker dock att det väsentliga är att skapa ett långsiktigt hållbart ramverk för det vardagliga livet.

Social interaktion

I det andra kapitlet belyses hur människor interagerar med varandra i den offentliga miljön. Här beskrivs först Gehls och Goffmans syn på social interaktion. Både Gehl och Goffman menar att det i den offentliga miljön finns olika grader av social interaktion. Från den passiva kontakten där människor hör och ser andra människor till mer intensiva kontakter där människor samtalar och umgås. Gehl betonar vikten av de passiva kontakterna, att höra och se andra människor, som en ingång till andra mer intensiva former av sociala kontakter. Även Jacobs visar på de olika sociala roller en människa kan ha i den offentliga miljön då hon teoretiserar kring hur en människa på levande gata både kan vara användare eller betraktare.

Man kan följaktligen både ur Gehls, Goffmans och Jacobs resonemang urskilja två sociala roller som spelar mot varandra i stadsmiljön; en aktiv, handlande och en passiv, betraktande. Det Gehl kallar för de passiva kontakterna motsvarar det Goffman kallar för den ofokuserade interaktionen och vad Jacobs kallar för gatans betraktare. Goffmans begrepp fokuserad interaktion går att jämföra med vad Gehl kallar för de mer intensiva kontakterna och vad Jacobs kallar för gatans användare. Dock tar Goffman i sin indelning till skillnad från Gehl inte upp betydelsen av vilken relation de som interagerar har till varandra, utan mer handlingen i sig.

Gehl har ett något evolutionistiskt synsätt på hur människors förhållande till sin utemiljö. Han menar att det är viktigt att förstå människokroppens möjligheter och begränsningar och att förstå hur människans sinnen fungerar för att kunna skapa människovänliga utomhusmiljöer där social interaktion uppstår. Han tar här hjälp av Edward Halls teorier kring hur de mänskliga sinnen och de rumsliga dimensionernas påverkar social interaktion. Hall delar upp människans sinnen i två kategorier. Den första innefattar organ som uppfattar skeenden i direkt fysisk kontakt, t.ex. hud, membran och muskler. Den andra innefattar organ som uppfattar objekt på avstånd, t.ex. öron, ögon och näsa. Hall menar att en förståelse för hur sinnen förhåller sig till den fysiska miljön kan påverka på vilket sätt man utformar denna och i sin tur berika människans upplevelse av rummet.

Även Gehl betonar vikten av att dimensionera rummet utifrån de mänskliga sinnen möjligheter och begränsningar. Dock kan problemet med detta generella resonemang vara att olika människor har olika väl fungerande sinnen. T.ex. kan äldre personer höra sämre och kan därför ha svårare att vistas i miljöer med en högre ljudvolym. En del människor har sämre syn och sämre rörelseförmåga. Tillgänglighetsanpassade utomhusmiljöer åt specifika grupper i samhället är också viktigt för att skapa en livfull stad anpassad åt människans förutsättningar. Detta är dock något som Gehl i litteraturen låter vara osagt. Birgitte Bundesen Svarre menar i intervjun att en av Gehl Architects huvudpoänger är att tänka människor. Hur skapar vi goda miljöer åt människor, inkluderat alla människor? I den bemärkelsen förhåller de sig i generella termer, men hon menar att kontoret i de enskilda projekten i större grad utforskar olika användargrupperns behov. Men kan det då finnas en poäng med att förhålla sig generell när man pratar om människors behov? Alla människor är olika och har olika behov. Det problematiska uppstår istället när man buntar ihop människor till grupper och projicerar gemensamma behov på hela gruppen.

Gehl menar också att den offentliga utemiljön bör vara dimensionerad så att människor som befinner sig i den själva ska kunna välja och pendla mellan olika sociala avstånd. Han tar igen hjälp av Hall. Hall ger exempel på fyra olika sociala avstånd; intimt, personligt, socialt och publikt avstånd. De är avstånd en människa medvetet väljer i förhållande till andra människor beroende på vilken relation de har till varandra. Känner man en person väl har man kanske inget emot att vara personen nära. Är man främlingar eller nyligen bekanta krävs eventuellt ett större avstånd till varandra för att situationen ska kännas bekväm. Det är därför rimligt att det finns stadsrum utformade på ett sätt som stödjer möjligheten för människor att känna sig bekväma att interagera med andra människor oavsett vilken social aktivitet som uppstår dem emellan. Utformningen av rummet blir då viktig för att stödja social interaktion.

Ingen av författarna ger dock svar på huruvida den fysiska miljön påverkar vilken grad av social interaktion som uppträder på en plats. Gehl menar visserligen att man kan planera för att människor ska vistas i den offentliga miljön och att man därför kan planera för passiva sociala

kontakter. Han besvarar dock inte frågan om man kan planera för mer intensiva sociala kontakter och möten i staden. Jag ställde frågan till Birgitte Bundesen Svarre som menar att det är en fråga som handlar om till vilken grad man kan planera för saker och ting. Hon menar att människor och möten har med livet att göra och livet är till stor del något vi inte kan kontrollera. Hon menar att man kan programmera människors interaktion till viss del, men att det inte finns en övergripande plan för hur man skapar mötesplatser.

Utformning för en levande stad

Under det tredje kapitlet beskrivs hur Gehl och Jacobs anser att rummet bör utformas för att skapa människovänliga utomhusmiljöer. Gehls böcker är nästan som handböcker och ger konkreta förslag på hur man bör designa platser för att människor ska vilja vistas där. En genomgående röd linje är dock betoningen på hur viktigt det är att designa städer utifrån den mänskliga skalan. För Jacobs handlar livet i staden mycket om trygghet och hon betonar vikten av platser i staden med flera funktioner där platsen också befolkas kontinuerligt under dygnet.

Intervju med Gehl Architects

Under den fjärde och sista rubriken *Intervju med Gehl Architects*, ger Birgitte Bundesen Svarre svar på frågor som uppkommit under arbetet med uppsatsen och som jag inte upplever mig fått svar på genom litteraturstudien. Under intervjun betonade Birgitte att Gehls arbete baseras på generella principer kring vad som skapar vistelsevänliga miljöer för människor, därför att det handlar om att skapa ett socialt långsiktigt hållbart samhälle. Hon tog också upp vikten av att i viss mån styra vilka aktiviteter som sker i stadens offentliga rum för att kunna prioritera det stadslivet man vill ha. Samtidigt menar hon att det finns en gräns för vad man kan planera. Möten och social interaktion handlar till viss del om livet, och livet går inte alltid att kontrollera, menar hon.

Slutsats och reflektion

Utformningen av rummet...

...påverkar livet i staden...

*...som är en förutsättning
för social interaktion.*

Illustration: Anna Lyth

I arbetet med uppsatsen blev det tydligt hur Jan Gehls resonemang har en linjär form. I både *Life Between Buildings* och *Cities for People* argumenterar han för att det finns en tydlig koppling mellan utomhusmiljöns kvalitet och sociala aktiviteter. Kvaliteten på utomhusmiljön påverkar livet i staden, vilka aktiviteter människor tar sig an. Nödvändiga aktiviteter som att gå till mataffären är enligt Gehl en kategori aktiviteter som sker relativt oberoende av den fysiska utformningen. För att människor ska vilja uppehålla sig utomhus i staden, ta sig an vad Gehl kallar för de valbara aktiviteterna som att gå en promenad eller att slå sig ner och njuta av solen, krävs ett större anspråk på den fysiska utomhusmiljön. Är utomhusmiljön trevlig att vistas i kommer fler människor att söka upp den. Ju fler människor som vistas ute, desto större är chansen att någon form av social interaktion uppstår. Denna sociala interaktion kan ha olika grader av intensitet, allt ifrån passiva se och höra kontakter till mer intensiva kontakter där människor samtalar och umgås med varandra eller tar sig an någon annan form av kollektiv aktivitet som att spela fotboll eller demonstrera. Gehl presenterar således med utgångspunkt i sin forskning, förslag på hur man genom att påverka den fysiska utformningen kan skapa förutsättningar för ett ökat socialt liv i den offentliga miljön. Gehl menar att arkitekturen antingen kan stödja eller inte stödja det sociala livet i staden.

Däremot nämner Gehl inte huruvida den fysiska utformningen av utomhusmiljöer kan påverka vilka grader av social interaktion som ska uppstå. Visserligen betonar Gehl vikten av de passiva kontakterna och att vistas i andra människors närhet. Också Goffman menar att man blir en del av det sociala livet bara genom att befinna sig på en plats med andra människor. Men hur långt räcker de passiva kontakterna när det kommer till att försöka skapa möten mellan människor för ett tolerant, integrerat och öppet samhälle. Möten mellan människor tillhör en mer intensiv grad av social kontakt, och Gehl menar därmed att man genom att skapa en vistelsevänlig utomhusmiljö endast kan skapa goda förutsättningar för att möten mellan människor ska uppstå. Kanske är det också så som Birgitte Bundesen Svarre sa i intervjun ovan, att det finns en gräns för hur mycket i livet som kan planeras. Mycket av den sociala interaktionen som uppstår i den offentliga miljön sker planerad för att människor redan har en etablerad relation eller oplanerad för att människor fått en ingivelse och en lust till interaktion med andra. Detta sker troligtvis oavsett vad som planeras vid ett ritbord.

I resonemanget nämner Gehl heller inte hur människor vill använda sin utemiljö i staden, förutom att människor ska kunna prata, se och höra. Han nämner heller inte om det ens spelar någon roll

för att människor ska vilja vistas i utemiljön. Man kan därför urskilja ett glapp mellan vilka aktiviteter människor vill göra i rummet och hur rummet bör utformas därefter. Som jag nämnt ovan, utgår Gehls resonemang utifrån en linjär ordning vad gäller rummets utformning och social interaktion (som jag också visar i illustrationen ovan). Men vad händer om man först utgår från funktion, hur människor vill använda en plats, vilka funktioner platsen bör ha, istället för som Gehl utgå ifrån formen före funktionen?

Framtida forskning

Gehl menar att man som planerare inte kan bestämma vilka sociala aktiviteter som sker eller vilken kvalitet aktiviteter har genom rummets utformning, utan endast ge förutsättningar för dem. Kanske finns det andra sätt att se på människans beteende i den offentliga miljön än Gehls evolutionistiska synsätt som han presenterar i sin forskning? Ett mer sociologiskt perspektiv hade kanske gett en vidare förståelse för människors beteende i förhållande till utformningen av platser. T.ex. beskriver Goffman mänskliga relationer, hur dessa går till, etableras. Vad skulle hända om man tillämpade dessa på stadens utformning?

Social interaktion är de sociala kontakter som uppstår i rummet mellan människor. För att social interaktion ska uppstå krävs en närvaro av andra människor. Social integration handlar om att olika ofta segregerade grupper i samhället ska ges möjligheten till interaktion. Perspektivet och skalan blir då större då människor i ett segregerat samhälle tenderar att bo eller vistas i olika områden i staden. Skalan går från rummet till en mer övergripande skala i staden. En intressant frågeställning hade varit hur kopplingen ser ut mellan social interaktion och social integration. På vilket sätt kan en ökad social interaktion i stadens offentliga rum leda till en ökad social integration i staden? Rosengård och Västra hamnen två segregerade områden i Malmö. Hur kan man planera för social interaktion mellan människor boende i Rosengård och människor boende i Västra hamnen?

Referenser

Muntliga källor

Gehl Architects, Birgitte Bundesen Svarre, intervju, [2012-05-15]

Mats Lieberg, föreläsning, [2012-04-03]

Elektroniska källor/Internet

Gehl Architects, *Major projects*, [online]: <http://www.gehlarchitects.com/index.php?id=159110>, [2012-05-11]

Malmö Stad, *Hyllievång- det sunde byliv*, (2004), [online]: <http://www.malmo.se/download/18.77b107c212e1f5a356a80008575/gehl+2004+lu.pdf>, [2012-05-11]

Movium Bulletinen, *Odlå Staden*, nr3, (2009), [online]: http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Movium-Bulletinen_3_2009.pdf, [2012-05-10]

Nationalencyklopedin, *interaktion*, [online], tillgänglig via: <http://www.ne.se/lang/interaktion/212337>, [2012-04-25]

Nationalencyklopedin, *kinestetisk*, [online], tillgänglig via: http://www.ne.se/sve/kinestetisk?i_h_word=kinestetisk, [120424]

Tryckta källor

Gehl, J. (2001) *Life Between Buildings*. Köpenhamn: Arkitektens Forlag. The Danish Architectural Press.

Gehl, J. (2010) *Cities for people*. Köpenhamn: Arkitektens Forlag. The Danish Architectural Press.

Goffman, E. (1963) *Behavior in Public Places. Notes on the Social Organizations of Gatherings*. New York: The Free Press

Goffman, E. (2010) *Jaget och Maskerna. En studie i vardagslivets dramatik*. Smedjebacken: ScandBook

Hall, E. T. (1966) *The Hidden Dimensions*. New York: Anchorbook

Jacobs, J. (2000) *Life and Death of Great American Cities*. London: Pimlico

Listerborn, Carina. (2000). *Tryggare stad- kan man förändra rädslans platser? Ett samarbete mellan Göteborgs Stadsbyggnadskontor och Chalmers Tekniska Högskola*.

Trost, J., Levin, I. (1996) *Att förstå vardagen, med ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur